

Verden er ikke rik på mennesker av hennes støpning

Taler

Gunnar Jahn

Dato

10 desember 1946

Sted

Oslo

Omstendigheter

Tildeling av Nobels fredspris til Emily Greene Balch

- 1 Det går så ofte så at det miljø en vokser opp i preger ens sind og gir en impulser som blir av varig verd livet igjennom. Slik synes det å ha vært med Emily Greene Balch.
- 5 Hun ble født i Boston i 1867 og hun kommer fra gammel Ny-Englandsett og vokste opp i et stimulerende, intellektuelt miljø hvis tradisjoner gikk tilbake til de puritanere som først dannet det som vi kjenner som New-England i Statene. Disse Ny-englendere hadde gjort seg fri for det harde i puritanismen, men de hadde tatt i arv dens strenge selvdisciplin og handlekraft som tok sikte på å
- 10 arbeide for å gjøre virkelighetens verden bedre, først og fremst for dem som levet på samfunnets skyggeside. I dette miljø lærte hun å kjenne en idealisme, en personlig ansvarskjensle og samtidig lærte hun å forstå at det nyttet ikke å arbeide for en bedre verden uten at dette arbeid ble bygget på virkeligheten slik som den nu en gang er.
- 15 Som ung student førte hennes interesser henne først til litteraturstudiet, men allerede meget snart går hun over i det arbeid som hun skulle komme til å vie all sin kraft inntil den første verdenskrig: Arbeidet for å bedre samfunnsforholdene gjennom sosial reform. Når kommer det henne først da hun lærer å kjenne
- 20 tilstanden i slumdistriktene i Amerikas store byer. Hun er selv med på å grunnlegge et sosialt settlement i Boston. Men samtidig kommer hun med i det praktiske arbeid på mange felter, hun slutter seg til American Federation of Labour og er en av stifterne av Women's Trade Union League of America.
- 25 Alt dette var i de første av 1890-årene, en tid da det nok var så at flere og flere i Europa hadde fått øye på skyggesidene ved det samfunn industrialismen hadde

skapt. Men her lå Amerika langt tilbake.

30 Det direkte praktiske arbeid kunne imidlertid ikke gi Emily Balch nok. Hun måtte både selv ha og gi kunnskap for å nå videre, og fortsatte sine studier, først i Paris under Levasseur, den franske arbeiderklassens historieskriver, senere i Berlin hvor hun lærte å kjenne den retning innen økonomikken som har fått navnet katetersosialismen. Her kom hun også i kontakt med europeisk arbeiderrørelse og var selv til stede på Den Sosialistiske Fagforenings-kongress i 35 1896.

Fra dette år blir hun knyttet til Wellesley College, først som foreleser siden som professor i sosialøkonomi. Dette ble hennes hovedvirke inntil den første verdenskrig, men undervisningen gikk hele tiden hånd i hånd med praktisk, 40 sosialt arbeid både i marken, i offentlige kommisjoner og gjennom forfatterskap. Jeg nevner som typisk hennes arbeid om og for immigrantene. Hun var den første professor i Amerika som gjorde de problemer som knytter seg til immigrantene til gjenstand for forelesninger for sine studenter. Mest kjent er vel hennes arbeid om de slaviske immigranter i Statene, et arbeid som er sagt å 45 danne en epoke i den vitenskapelige analyse av de problemer som knytter seg til immigrasjonen. Betegnende for hennes arbeidsmåte er at hun forut for dette arbeid besøkte de fleste slaviske bosettingsplasser i Statene og også oppholdt seg et år i de slaviske emigrasjonsegner i Østerrike-Ungarn. Tall og skriftlige kilder har ikke her vært nok for henne, hun måtte lære den virkelige verden å kjenne, 50 komme levende mennesker og forhold nær.

Så kommer den første verdenskrig. Den bryter ikke bare hennes universitetskarriere - hun ble avsatt fra sin stilling som professor i 1918 på grunn av sitt arbeid for freden - men den gir henne en ny oppgave, gir hennes liv et 55 nytt mål. Krigen kom til henne som til så mange den gang som et meningsløst brudd i arbeidet for å skape en bedre verden.

Selv har hun uttrykt det slik: »Min reaksjon var først og fremst en kjensle av at dette var et tragisk brudd i det arbeid som stod for meg å være vår tids virkelige 60 oppgave: Å skape en mer tilfredsstillende økonomisk ordening.» Men det må ha virket sterkere i hennes sind enn hun selv har gitt uttrykk for, for fra utbruddet av den første verdenskrig av har hun gitt alt hva hun har av krefter til arbeidet for freden. Eller som professor Simkhovitch fra Columbia sier: »Jeg har aldri møtt noen som, slik som hun tiår etter tiår, har gitt hvert minutt av sitt liv til

arbeidet for fred mellom folkene.»

70 Hun så vel ikke i 1914, og det gjorde vel få dengang, at dette året er det store skillet, større enn i 1939. Da gikk en tidsepoke i graven og det som siden har skjedd har på mange måter ført menneskene bort fra den tro på individet og på retten som de beste hadde tatt i arv og som var det som gav dem styrke. - Menneskene er blitt hardere siden dengang, mere skeptiske og troen på makten har fått et sterkt tak, også nu etter at den siste krigen er over, både i den ytre og indre politikk.

75

I en slik tid er det at Emily Balch har ført sin kamp for freden. Og det har ikke vært en lett tid, men aldri har hun latt seg slå ned.

80 Under hele sitt arbeid for freden har hun vært nøye knyttet til Den Internasjonale Kvinneliga for Fred og Frihet. Den ble stiftet på et møte i Haag i 1915, altså midt under krigen. Der møtte kvinner fra de nøytrale land, fra Centralmaktene og fra de Allierte. Det gikk den gang. Rovdyret hadde ikke vist seg i all sin redsel ennå. Men det var også den eneste tallrike gruppe innen de krigførende land som møttes og kunne bli enige om et rettferdig og praktisk
85 freds-program. For det var praktisk. Vi må dømme det ut fra den tid det ble til. »Jeg anser forslaget for uten tvil å være det beste som inntil nu er kommet fram», sa president Wilson til Kvinneligaens formann Jane Addams. Mange av forslagene ble også realisert i Folkeforbundspakten. Forslaget er konferensens, men Emily Balch har bidradd mye til å gi det dets dagsnære form, kunnskapsrik
90 og virkelighetsnær som hun er.

Etter konferansen i Haag reiste to delegasjoner rundt til de nøytrale og krigførende land i Europa for å legge fram sine resolusjoner for statsmennene. Emily Balch var formann for en av delegasjonene. De ble høflig mottatt overalt.
95 Statsmenn er jo som regel høflige, kanskje særlig mot kvinner, men ingen vet vel hva deres kloke smil betydde. Kvinnene nådde ikke noe med sine forslag, og det kunne en vel heller ikke vente på det tidspunkt.

100 I 1916 er Emily Balch i Stockholm og tar del i en »Neutral Conference for Continuous Mediation», som Henry Ford hadde fått i stand. På denne konferanse legger hun fram sitt forslag til »International Colonial Administration», et forslag som likner det mandatsystem som ble vedtatt i Versailles.

Da hun kom hjem i 1916 kastet hun seg inn i kampen mot at Amerika skulle ta del i krigen. Hun var med i Collegiate Anti-Militarism League, var medlem av rådet for Fellowship of Réconciliation. Hennes arbeid for freden og hennes radikale sosiale innstilling førte til at hun som før nevnt i 1918 mistet sin
 110 professorstilling. Følgen var at hun ble knyttet till redaksjonen i ukebladet »Nation» som stod i brodden for kampen for en rettferdig og varig fred.

Så kom freden og Kvinneligaen hadde sitt annet møte i Zürich i 1919 mens de Allierte diskuterte fredstraktaten i Paris. På dette møte hadde de for seg et utkast
 115 til fredstraktaten som ble gjennomgått. Jeg kan ikke her gjengi de resolusjoner som ble knyttet til fredsforlaget. Bare så mye vil jeg si at det hadde vært klokt om man den gang hadde lyttet til hva kvinnene sa. Men få gjorde det. Det er ikke så underlig slik som stemningen var og dertil kom at resolusjonene kom fra kvinner. I mannsamfunnet er det sjelden at forslag som kommer fra kvinner tas
 120 særlig alvorlig. Av og til kunne det kanskje ikke være så dumt om mennene sparte sine kloke smil.

Etter møtet i Zürich tar Emily Balch opphold i Genève, først som Den Internasjonale Kvinneligas generalsekretær, en stilling som hun oppgav alt i
 125 1922 på grunn av sviktende helse. Men også senere tilbragte hun en stor del av sin tid i dette sentrum for alt mellomfolkelig arbeid.

Det er ikke mulig i et kort utsyn over hennes virke i disse årene å nevne alt hva hun har gjort. Hun tok del i de fleste av Kvinneligaens kongresser - i
 130 mellomkrigstiden var det 9 av dem - og her fikk hun avgjørende innflytelse i utformningen av resolusjonene. Hun arrangerte flere av de møter som Ligaen holdt for å behandle spesielle spørsmål om moderne krigsmetoder, om opium, om de østerrikske problemer, om minoritetsspørsmål. Hun tok del i konferansene om statsløse, om den økonomiske verdenskrise. På alle disse og på
 135 mange andre konferanser som ikke var arrangert av Kvinneligaen, gjorde hun sin innflytelse gjeldende. Under sitt opphold i Genève var hun stadig i kontakt med Folkeforbundet, ikke bare om de store politiske problemer, men om alt som kunne fremme samvirket mellom folkene. Med sin realistiske innstilling mente hun at ved å bygge opp samarbeid på spesielle felter ble folk vant til å arbeide
 140 sammen og dette kunne igjen føre til bedre politisk forhold mellom folkene.

Typisk for hennes arbeid med spesialproblemer, som bare er en del av det store

fredsproblem, er hennes arbeid i 1921 sammen med den amerikanske avdeling
145 av Kvinneligaen for å få U. S. A. til å frafalle sitt krav på prioritet for sine
fordringer på Østerrike. Det ble også virkelighet. Men ennå mer typisk er
hennes arbeid i 1926 for å få U. S. A. til å trekke sine tropper bort fra Haïti som
hadde vært besatt i 11 år. Denne gangen er det også Kvinneligaen som tar
initiativet og den drivende kraft er Emily Balch.

150

Men hennes arbeid bygger ikke på agitasjon uten grunnlag. Først reiste hun med
en delegasjon til Haïti og rapporten derfra som Emily Balch har skrevet
storparten av, vitner om hennes evne til å trenge inn i problemene og om hennes
store dyktighet når det gjaldt å skape en praktisk løsning på demokratisk
155 grunnlag og til gagn for befolkningen, en evne som mangen statsmann kunne
misunne henne. Etterpå kom kampen for å få saken igjennom. Til slutt vedtok
også den amerikanske regjering praktisk talt alle delegasjonens forslag og trakk
troppene tilbake.

160 Nu må en ikke tro at Emily Balch bare har virket gjennom kongresser og
komitéer eller ved den innflytelse hun kunne øve på statsmaktene. Hun har vært
den første til å forstå at oppdragelse og opplysning må til og derfor tok hun
initiativet til opprettelsen av de internasjonale sommerskoler som Kvinneligaen
fikk i stand i mellomkrigstiden. Hun underviste også selv ved disse skolene. Men
165 ikke bare det. Hun søkte gjennom sine mange reiser til forskjellige land å lære
forholdene å kjenne og å vekke menneskene for internasjonal forståelse. I Egypt
søkte hun å få kontakt med kvinnene, i Palestina med de jødiske, britiske og
arabiske ledere, i England holdt hun en rekke foredrag for ratifikasjon av
Briand-Kelloggpakten, for å nevne noen eksempler. Så kommer til hennes
170 utallige foredrag i U. S. A. om internasjonalisme og om Folkeforbundet, hennes
kamp mot sitt eget lands isolasjonisme som holdt det borte fra Folkeforbundets
arbeid. Hun var imot Amerikas passivitet i en tid da aktivitet betydde alt.

Men årene gikk og skuffelsene ble mange, først japanernes okkupasjon av
175 Manchuriet og etterpå kom det ene slag etter det annet. Det er den nye
verdenskrig som modnes. Menneskene kunne ikke se at når voldsmannen tar
roret og rettsstaten knuses, da er det tid å være på vakt.

I denne tid reagerte Emily Balch sterkt mot det som skjedde. Hun angrep
180 isolasjonismen og den offisielle amerikanske nøytralitetslovgivning. Herved
kom hun for første gang i motsetning til den amerikanske avdeling av

Kvinneligaen. Og da krigen kommer og Amerika blir med, går hun ikke mot dette som under den første verdenskrig. En kan kanskje si det så at hun skiller
185 lag med de absolutte pasifister, kvekerne, Fellowship of Reconciliation og War Resisters League. Spørsmålet kom til henne som det kom til alle dem som arbeidet for fred: Skal vi kaste oss ned og la rovdypet ta oss? Jeg stiller spørsmålet. La enhver søke i seg selv og finne svaret.

190 Emily Balch fant sitt svar, fordi hun mente at uten å kjempe ned det onde var det ikke håp om seir for de idéer hun hadde vært talsmann for i de mange år.

Både før og under krigen arbeidet hun meget aktivt for alle de flyktninger som kom til Statene, særlig for jødene. Men alt tidlig begynte etterkrigsproblemene å
195 beskjeftige henne, ikke på den måten at hun bare følger med og lærer tingene å kjenne, men hun arbeider selv ut forslag til fredsvilkår, fredsvilkår som ikke bygger på betingelsesløs kapitulasjon, men legger det realistiske synspunkt til grunn at verden skal bygges opp igjen. Hun utarbeider også forslag til en konstruktiv internasjonal ordning. Og etter at United Nations Organization er
200 dannet, går hun inn for den og har lagt hele sin innflytelse i vektskålen for at de amerikanske fredsorganisasjoner skal støtte United Nations selv om det idag ikke svarer til idealene. »For», sier hun, »den nye organisasjonen vil ikke bli det som dokumentene synes å gi uttrykk for, men det som medlemmene gjør den til. Øvelsen i samarbeid er det som vil gi United Nations dens karakter. En har
205 ikke satt opp planer for et Utopia, men for Europa, Russland, Amerika og alle andre land med motstridende interesser og idéer. Nettop fordi de forslag vi har for oss er relativt beskjedne, kan det være at de vil bli realisert.»

Her har vi igjen hennes dagsnære syn på tingene. Et langt livs erfaring har jo også
210 lært henne hvor store vansker det er å overvinne. Men det er også andre toner hos henne enn det nøkterne, realistiske syn på det arbeid som ligger foran oss.

Jeg kan ikke la være å gjengi noen ord av henne på hennes eget språk.

215 »International unity is not in itself a solution. Unless this international unity has a moral quality, accepts the discipline of moral standards and possesses the quality of humanity, it will not be the unity we are interested in.»

220 »Internasjonal enighet er ikke noen løsning i seg selv. Hviler ikke denne enighet på et moralsk grunnlag, bøyer den seg ikke for den disiplin som følger av det

moralske grunnlag og er ikke humaniteten dens ledestjerne, så vil ikke dette være en enighet som vi er interessert i.»

225 De teknisk fullkomne praktiske resultater er når det kommer til stykket heller ikke for henne det vesentlige, hvis det ikke er vokset fram og hviler på et etisk grunnlag. Er organisasjonens grunntone autokratisk og ikke bygget på samarbeidets ånd, så kan det bli verre enn intet.

230 Det er mange som har sett det slik, flere før enn nu, og vi hører ikke ofte disse toner nu om dagen. Det er drøm, vil mange si. Men hva er livet verd uten drøm også under dagens praktiske arbeid?

Emily Balch er ikke et navn som mange har hørt her hjemme, og det er vel ikke
235 så mange ute i Europa som husker henne idag. Krigen har visket ut så mange navn. Men hun har, selv mens hun stod i sine beste arbeidsår, vært av dem som ikke lot sitt navn tre fram. Hun er et beskjedent menneske. Jeg tror det kan sis om henne som det ble sagt om Cordell Hull ifjor, at for henne spiller det liten rolle om det er henne selv eller en annen som får æren, bare saken vinner fram.

240 Emily Balch er høyt oppe i årene, men like til det siste har hun vært aktiv og som hun selv har sagt da hun ble feiret på sin 75årsdag: »Jeg mener å ville leve ganske lenge ennu, for som min bestefar sa: En gammel kvinne er så seig som en gammel ugle.» Vi må ønske hun har rett, for verden er ikke rik på mennesker av
245 hennes støpning.

Kan vi enn ikke si til henne: »Smiler du ikke ved målet», det mål som er ledestjernen for dem som arbeider for mer enn for dagen, så kan vi hylde og takke henne for hennes livslange, utrettelige arbeid for fredens sak. Hun har vist
250 oss at den virkelighet vi søker må vinnes gjennom det slitsomme arbeid i den verden vi lever, men hun har vist oss mere: At en går ikke trett, at nederlag gir nytt kampmot til den som inne i seg har den hellige ild.

Kilde

255 Les Prix Nobel en 1946, s. 66-72.

Emner

Andre verdenskrig, Fred, Kvinner, Kvinnesak, Nobelpris, Nobels fredspris, Nobeltale

URI

265

270

275

280

285

290

295